

האיחוד האירופי בצל משבר ההגירה

יותם רוזנר ועדי קנטור

גל מבקשי המקלט שהגיעו לאירופה בשנים 2015-2016 יצר אתגר משמעותי לאיחוד האירופי. הצורך לתת מענה לצורכיהם של למעלה ממיליון אנשים, שחלקם הגדול נמלטו מאזורי עימות, העלה מתחים חריפים בין מדינות האיחוד בנוגע לשאלת פיזורם של מבקשי המקלט בין מדינות היבשת. מתחים אלה איימו על לכידות האיחוד האירופי ועל יציבותו הן מבחינה פנים-מדינית והן מבחינה בין-מדינית. ברמה הפנים-מדינית, מאז קיץ 2015 התגברו קולותיהם של פוליטיקאים אירוסקפטיים, שניצלו את החשש הציבורי הגדול ממבקשי המקלט כדי לתקוף את האיחוד האירופי ולחזק את ההתנגדות לאינטגרציה האירופית במדינותיהם. מערכה פוליטית זו הייתה בין הגורמים המרכזיים להכרעת משאל העם בכריטיניה לטובת יציאה מהאיחוד. ברמה הבין-מדינית הביאה ההתנגדות לקבלתם של מבקשי המקלט לחיכוכים משמעותיים בין "מדינות השער" של האיחוד ובהן יוון ואיטליה, שנטל קבלת מבקשי המקלט נפל לפתחן, לבין מדינות האיחוד בצפון-מזרח אירופה, שעמדו בסירובן לפיזור שוויוני של מבקשי המקלט. גם החלטת הנציבות האירופית שאושרה על ידי בית המשפט האירופי לצדק לא הצליחה להביא למדיניות מוסכמת בין המדינות באיחוד. השילוב של התנגדות פוליטית חריפה בתוך המדינות לקליטת מבקשי המקלט, היעדר מוסדות חזקים של האיחוד האירופי לענייני הגירה וסולידריות נמוכה בין מדינות אירופה עשויו להפוך לאיום חמור אף יותר על יציבות האיחוד האירופי, אם הגעתם של מבקשי המקלט תימשך בקצב הנוכחי.

מבוא

בקיץ 2015 התדפקו על שערי אירופה למעלה ממיליון מהגרים בבקשה לקבל מקלט. חלק ממבקשי המקלט הללו הגיעו בשל קשיים כלכליים, אחרים נוכח רעב ומחלות, אך הרוב היגרו ממדינות שבהן סבלו רדיפות או סכנת חיים ממשית. מאז חצו את גבולות אירופה יותר ממיליון מבקשי מקלט שהגיעו מסוריה, אפגניסטן, עיראק, קוסובו, אלבניה, פקיסטן, אריתריאה, ניגריה, איראן ואוקראינה.¹ תוך זעזוע ממצבם של מבקשי המקלט במדינות מוצאם החלו מדינות אירופה, ובראשן גרמניה, לפתוח את

שעריהן ולקלוט מאות אלפי מהגרים.² מהגרים אלה נקלטו בעיקר בגרמניה, הונגריה, שוודיה, אוסטריה, איטליה וצרפת.³

הגעתם של מאות אלפי מבקשי מקלט לתוך היבשת ערערה את הסדר החברתי והפוליטי עקב שני גורמים עיקריים: היעדר מדיניות קליטה אירופית מוסכמת בנוגע לאופן שבו יפוזרו מבקשי המקלט ברחבי היבשת, וחוסר הסכמה פוליטית בתוך כל מדינה בנוגע לאופן שבו יוטמעו אותם מבקשי המקלט בחברה הקולטת. על רקע אתגר קליטת מבקשי המקלט החלו להופיע מתחים בין חברות האיחוד ובין גורמים העוינים לאיחוד האירופי בתוך המדינות עצמן. לא בכדי הצהירה קנצלרית גרמניה, אנגלה מרקל, ש"משבר מבקשי המקלט גדול ומאיים על יציבות האיחוד האירופי יותר מאשר המשבר הכלכלי ביוון".⁴

טענת המאמר היא שאתגר ההגירה ערער את היסודות החברתיים והפוליטיים של האיחוד האירופי והקהילה האירופית, הן בשל חוסר יכולת להגיע להסכמה בנוגע לאופן שבו יש לפזר את המהגרים באופן הוגן בין המדינות החברות, והן בשל עליית קרנם של כוחות אירוסקפטיים בתוך האיחוד כתוצאה ממשבר ההגירה. המאמר יציג את ההשלכות הפוליטיות והמדיניות של גלי הגירה אלו על חוסנו ויציבותו של האיחוד האירופי בשנים 2015–2017, ואת אופן התנהלותה של ההנהגה הפוליטית ביבשת נוכח התופעה.

ההשלכות הכלכליות והפוליטיות של גל מבקשי המקלט באירופה

תמונת הילד אלן כורדי המוטל מת על החוף בטורקיה בספטמבר 2015, שהופצה במרבית כלי התקשורת המערביים, סימנה קו פרשת מים ביחסה של הקהילה האירופית למשבר ההומניטרי בסוריה: אם עד אז התייחסו האירופים באדישות לנושא, כבר לא ניתן היה להתעלם מממדיו הטרגיים של מסע מבקשי המקלט. בעקבות זאת נוצרה נכונות לפתוח את שערי היבשת בפני מאות אלפי מבקשי המקלט. אולם, באותה עת החלו לבצבץ גם מאפיינים אחרים של החברה האירופית: שנאת זרים (בעיקר מוסלמים) ופטריוטיזם לאומני ואליים.

מבחינה כלכלית, קליטת מבקשי המקלט השיתה נטל כלכלי משמעותי על מדינות האיחוד. יש קושי להעריך במדויק את עלות הקליטה מאחר שהיא כוללת מרכיבים שונים, ובהם: רישום, הערכת הבקשה, מתן שירותים סוציאליים לטווח ארוך ושירותי בריאות. אולם, מנתוני ה-OECD עולה כי בממוצע של מדינות אירופה השונות מוערכת עלות הכנסתם, קליטתם והטמעתם של מבקשי מקלט במדינות אירופה בעשרת אלפים אירו למבקש מקלט בשנה הראשונה לקליטתו. לשם המחשה – גרמניה שקלטה מעל מיליון מבקשי מקלט הוציאה כ-16 מיליארד אירו על קליטת מבקשי מקלט בשנת 2015 בלבד. שוודיה, שקלטה 160 אלף מבקשי מקלט ב-2015, הוציאה שישה מיליארד

מהגרים מלוויים על ידי כוחות משטרה בדרכם למחנה הפליטים בברז'יצה, סלובניה, 23 באוקטובר 2015. הצילום: Jeff J Mitchell/Getty Images

אירו באותה שנה.⁵ להוצאה בסדר גודל כזה יש השלכות לא מעטות, במיוחד כאשר אירופה נתונה במיתון כלכלי מתמשך.

לצד הקשיים הכלכליים הכרוכים בקליטת מספר רב של מבקשי מקלט בזמן קצר, קושי משמעותי אף יותר נבע מהשוני התרבותי בין אוכלוסיית מבקשי המקלט לבין זה של המדינות הקולטות. שוני תרבותי זה העלה חשש מפני היווצרותן של תת־קהילות שיפגעו בלכידות החברתית של המדינות הקולטות, ואשר אף עלולות לערער את ריבונותן ואת ביטחון תושביהן. תפיסה זו רווחה לא רק בקרב קבוצות השוליים במערכת הפוליטית אלא גם בקרב ציבור רחב במדינות הקולטות, שחש שהיווצרותן של קהילות מסוגרות תשמש קרקע פורייה להקצנה אסלאמית.⁶ תפיסה זו עלתה בסקרים רבים, שמצאו כי אף על פי שהציבור רוחש אהדה למצוקותיהם של מבקשי המקלט שהגיעו ממדינות שיש בהן עימותים, הוא חושש מפני ההשלכות הכרוכות בקליטתם. מהסקרים עולה כי החשש העיקרי הוא שההגירה תביא לעלייה בטרור, לאובדן מקומות עבודה ולצמצום הזכויות הסוציאליות של תושבי המדינה הקולטת.⁷ הגעתם של מאות אלפי מבקשי מקלט, מוסלמים ברובם, שיחקה לידיהן של תנועות ימין פופוליסטי בכל רחבי היבשת. אלה ניצלו את הרגישות הציבורית לסוגיית מבקשי המקלט וטוו נרטיב שלפיו אירופה "מוצפת" במוסלמים ה"מאיימים" על תרבותה הנוצרית-חילונית של אירופה, על ביטחונה ואף על קיומה הממשי, כדי לשלהב המונים

ולייצר לעצמן לגיטימציה ציבורית רחבה.⁸ התמיכה המשמעותית בתנועות הימין הקיצוני נבעה מהחשש הציבורי שהמשלה איננה יודעת כיצד לפעול, בעוד תנועות הימין הקיצוני מציעות פתרון ברור והחלטי, שנתפס בעיני התומכים כפתרון ריאלי לאתגר מבקשי המקלט.⁹

יתר על כן, אותן מפלגות הצליחו לרתום את סוגיית ההגירה כדי לחדד את המסר שהאחראי העיקרי למצב הוא האיחוד האירופי שהחליש את שליטת המדינות בגבולותיהן, ולפיכך אפשר למאות אלפים להיכנס למדינות אירופה ללא פיקוח.¹⁰ החיבור בין עמדות של אנטי-הגירה לבין עמדות שליליות בנוגע לאיחוד האירופי גבר באופן ניכר בשנים האחרונות, בעיקר בתגובה לעלייה בשיעורי ההגירה החל מ-2004.¹¹ מסקרי דעת קהל עולה שיש קשר ישיר בין עמדות שליליות כלפי הגירה לבין עמדות שליליות כלפי אינטגרציה אירופית.¹² לשם המחשה, רבים מהמצביעים "כן" במשאל העם בבריטניה בנוגע ליציאתה מהאיחוד האירופי טענו שההגירה לבריטניה היא שהניעה אותם לתמוך ב'ברקזיט'.¹³

עליית הימין הפופוליסטי והכרסום במעמדם של מנהיגים מתונים הביאו לכך שגם מפלגות מהמרכז הפוליטי החלו להקשיח את מדיניות ההגירה שלהן. הקנצלרית מרקל אמרה שגרמניה תפעל לשלב "פליטים אמיתיים" כחלק מחובתה ההומניטרית, ובכך רמזה על האפשרות של גירוש מהגרים שהגיעו מסיבות כלכליות. החמרה במדיניות ההגירה חלה גם באוסטריה, שבתחילה קלטה מבקשי מקלט רבים שעברו דרך הונגריה. כעבור זמן החליטה אוסטריה להגביר את הפיקוח על הגבולות כדי למנוע הגירה נוספת. בהמשך העניקה הממשלה הדנית לשוטריה את הסמכות להחרים חפצים של מבקשי מקלט.¹⁴ צעדים דומים כבר אומצו בשווייץ ובדרום גרמניה.¹⁵

פילוג בין המדינות החברות באיחוד

לצד עלייתן של מפלגות אירו-סקפטיות הביאו גלי ההגירה למחלוקת נוקבת באיחוד האירופי באשר למידת ההשתתפות של המדינות החברות בקליטת מבקשי המקלט. את שני הקטבים של המחלוקת בין מדינות אירופה בסוגיית ההגירה ייצגו קנצלרית גרמניה אנגלה מרקל וראש הממשלה ההונגרי, ויקטור אורבן. הראשונה בעקבות החלטתה לקלוט מאות אלפי מהגרים בגרמניה, והאחרון בעקבות החלטת ממשלת הונגריה לגרש כ-4,000 מבקשי מקלט ביממה.¹⁶ גרמניה בהנהגת מרקל פעלה לכך שהמדינות החברות באיחוד האירופי יקבלו על עצמן חובה מנדטורית לפזר באופן שוויוני את מבקשי המקלט בכל רחבי האיחוד האירופי. איטליה, צרפת ויוון תמכו בגרמניה במדיניות זו, אולם שאר מנהיגי אירופה הסכימו למדיניות של קליטה מרצון בלבד.

אחד מיסודות המחלוקת בין המדינות נבע ממיקומן הגיאוגרפי של המדינות ביחס לנתיב ההגעה של מבקשי המקלט. מצד אחד של הדיון עמדו "מדינות השער"

השוכנות לחופי הים התיכון, ולפיכך מהוות יעד ראשון להגירה, ומצידו האחר המדינות הצפוניות-מערביות יותר שאינן גובלות בנתיב ההגעה של מבקשי המקלט ממדינות אסיה ואפריקה. מדינות השער ובייחוד איטליה ויוון, שמרכזי הקליטה שלהן היו עמוסים עד אפס מקום, דרשו מחברות האיחוד האחרות פיזור שוויוני של נטל מבקשי המקלט באופן פרופורציונלי לגודלן וליכולת הקליטה שלהן. לעומת זאת, מדינות צפון-מערב אירופה עמדו בסירובן לקלוט מאות אלפי מבקשי מקלט לשטחן, וטענו שהקליטה צריכה להיעשות על בסיס וולונטרי בלבד. בין יתר הסיבות, עמדתן נקבעה בשל העובדה שמרבית מבקשי המקלט ביקשו להצפין למדינות אירופה החזקות יותר מבחינה כלכלית ובהן גרמניה, מדינות סקנדינביה, הולנד ובלגיה.

אחד הגורמים למתיחות בין מדינות השער לבין שאר המדינות ביבשת הוא 'אמנת דבלין' של האיחוד האירופי. האמנה קובעת שיש לטפל בבקשת המקלט במדינה הראשונה שאליה נכנס מבקש המקלט (מדינת השער). במסגרת האמנה, מבקשי מקלט שעוברים ממדינת השער למדינות אחרות עשויים להישלח בחזרה למדינה שבה נרשמו במסגרת מה שמכונה "טרנספר דבלין".¹⁷ גל מבקשי המקלט שפקד את אירופה חשף את חולשתה של אמנת דבלין ואת הצורך בביצוע רפורמה שתספק מענה לצורכיהן של מדינות השער. הצעה לרפורמה של אמנת דבלין החלה להתגבש ביוני 2015 כאשר מספר שיא של מבקשי מקלט הגיע לאירופה. על פי הצעה של נשיא הנציבות האירופית, ז'אן-קלוד יונקר, המדינות החברות באיחוד יחלקו את הנטל של קליטת מבקשי מקלט באופן מאוזן על פי מפתח שמבוסס על תוצר לאומי גולמי, גודל האוכלוסייה, שיעורי האבטלה ומספר מבקשי המקלט שנקלטו בעבר.¹⁸

חלוקה זו לא יצאה לפועל. הונגריה ופולין התנגדו לקליטת מבקשי מקלט, ואילו סלובקיה וצ'כיה הסכימו לקלוט כתריסר מבקשי מקלט כל אחת. בהמשך, מספר מדינות ובהן סלובקיה, הונגריה ופולין ערערו על החלטת הנציבות האירופית מ־2015.¹⁹ לאחר שנתיים של מאבקים דחה בית המשפט האירופי לצדק (ה-ECJ) את טענת העותרות בספטמבר 2017.²⁰ למרות פסיקת בית המשפט החליטו הונגריה, פולין וצ'כיה להמשיך בסירובן לקלוט מבקשי מקלט, והדבר צפוי להוביל להליכים משפטיים נגד שלוש המדינות.²¹ חוסר היכולת למצוא פתרון פנימי למשבר ההגירה הביא לכך שמנהיגי אירופה השליכו את יהבם על טורקיה כאמצעי לצמצום מספר מבקשי המקלט שמגיעים למדינותיהם.²² במסגרת ההסכם הסכימה טורקיה לקלוט בתחומה מבקשי מקלט שיגורשו משטחי מדינות האיחוד האירופי תמורת מיליארדי אירו, בנוסף להאצת תהליכי קבלתה לאיחוד האירופי.²³ לאחר מכן הפכה טורקיה למדינה הקולטת את המספר הגבוה ביותר של מבקשי מקלט סורים – למעלה משלושה מיליון.²⁴ העסקה שנחתמה האטה את קצב הגעת מבקשי המקלט לשערי אירופה. אולם, סגירתו של

נתיב ההגירה היבשתי הביאה להתגברות ההגירה בנתיב הים התיכון, כאשר חופי לוב הפכו למקור העיקרי לכך.²⁵

סיכום

גלי הגעתם של מבקשי המקלט לאירופה בשנים 2015–2017 יצרו אתגר משמעותי לאיחוד האירופי. העלות הכלכלית, החברתית והפוליטית של קליטת מבקשי המקלט הביאה לכך שמדינות אירופה נמנעו ברוב המקרים מהשתתפות בנטל הקליטה שלהם, וכך נוצר עומס אדיר על מרכזי הקליטה של מדינות השער, אשר קרסו תחתיו. אי-הצלחתם של מוסדות האיחוד האירופי והחברות המובילות בו לגבש מדיניות מוסכמת שתביא לשיתוף הוגן יותר של קליטת מבקשי המקלט במדינות האיחוד חשפה את חוסר הסולידריות בין מדינות האיחוד השונות, ואת חולשת מוסדות האיחוד במציאת פתרון מוסכם.

יתר על כן, סוגיית המקלט הרעילה במידה רבה את השיח הפוליטי בנושא האינטגרציה האירופית. יכולתן של מפלגות אירוסקפטיות למנוף את סוגיית ההגירה כדי לגייס קהלים לשורותיהן והמחיר הפוליטי הכרוך במדיניות מקלה כלפי קליטת מבקשי מקלט הניעו מפלגות מהמרכז הפוליטי לאמץ מדיניות הגירה נוקשה, הן כלפי מבקשי מקלט הנמצאים בתוך המדינה והן כלפי קליטתם של היושבים במדינות אחרות. גם מנהיגים אירופים שהביעו אהדה כלפי מבקשי המקלט, אבל באותה מידה היו מחויבים לרעיון של אינטגרציה אירופית, עמדו בפני הכרעה מוסרית ומעשית כאחת: האם לסכן את שלום האיחוד ולהתעקש על המשך קבלתם של מבקשי המקלט, או להקריב את עמדתם הראשונית בשם עקרון האינטגרציה האירופית.

החלטתה של בריטניה לעזוב את האיחוד האירופי מיוחסת בראש ובראשונה לחשש מפני התגברות גלי הגירה עתידיים ואובדן השליטה על גבולות בריטניה. החלטה זו הדגימה את המלכוד שבו נתונים מנהיגי אירופה: חוסר פתרון לבעיותיהן של מדינות הגובלות בנתיב ההגעה של מבקשי המקלט, ובמיוחד יוון ואיטליה, הגביר את המתח בין מדינות השער לבין שאר המדינות באיחוד. מצד שני, פתיחת שערי המדינות הצפוניות, שהיוו את היעד המועדף למבקשי המקלט, חיזקה את הכוחות האירוסקפטיים באיחוד ויצרה חשש שמדינות נוספות ילכו בדרכה של בריטניה. ההסכם שנחתם עם טורקיה, על אף שהאט את קצב ההגעה של מבקשי מקלט ליבשת, לא פתר את הקושי הכרוך בהיעדר מדיניות הגירה מוסכמת לכלל החברות באיחוד. החלטתן של פולין, הונגריה וצ'כיה שלא לקבל את החלטת הנציבות האירופית ובית המשפט האירופי לצדק חשפה את חולשת מנגנוני האיחוד האירופי בכפיית סמכות האיחוד על מדינות סוררות.

מסקנתנו העיקרית היא שאף על פי שגלי ההגירה מילאו תפקיד משמעותי בהחלטתה של בריטניה לצאת מהאיחוד האירופי ובהתחזקות משמעותית של מפלגות פופוליסטיות ואירוסקפטיות, בעת כתיבת דברים אלו לא ניכרת נכונות מצד רוב המדינות החברות להסלים את המחלוקת המדינית בשל סוגיית ההגירה. אף על פי כן, קיים חשש אמיתי ממצב שבו המשאבים הפוליטיים של תומכי רעיון הקהילה האירופית המשותפת יידלדלו עקב הגעת גלי מבקשי המקלט, וכך גם יכולתם להתמודד עם אתגרים בעתיד מוטלת בספק.

הערות

- 1 "Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts," BBC, March 4, 2016, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>
- 2 "גרמניה: נוכל לטפל ב-500 אלף מהגרים בשנה", Ynet, 8 בספטמבר 2015, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4698889,00.html>
- 3 Phillip Connor, "Number of Refugees to Europe Surges to Record 1.3 Million in 2015," Pew Research Center, August 2, 2016, www.pewglobal.org/2016/08/02/number-of-refugees-to-europe-surges-to-record-1-3-million-in-2015
- 4 עמית לוינטל, "צונאמי המהגרים שמאיים להטביע את אירופה", וואלה, 28 באוגוסט, 2015, <https://news.walla.co.il/item/2883833>
- 5 OECD, "Who bears the cost of integrating refugees?", January 13, 2017, <https://www.oecd.org/els/mig/migration-policy-debates-13.pdf>
- 6 "State multiculturalism has failed, says David Cameron," BBC, February 5, 2011, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-12371994>
- 7 Jacob Poushter, "European opinions of the refugee crisis in 5 charts," Pew Research Center, September 16, 2016, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/09/16/european-opinions-of-the-refugee-crisis-in-5-charts/>
- 8 לדוגמה, מאריך לה פן, מנהיגת מפלגת 'החזית הלאומית' בצרפת, מינפה את הקמפיין נגד הגירה כדי להפוך למועמדת משמעותית לנשיאות הרפובליקה. בהולנד רשם חרט וילדרס הישג אלקטורלי משמעותי שהתבטא בעלייה מ-5 מושבים בפרלמנט ל-20; בגרמניה נכנסה מפלגת הימין הקיצוני 'אלטרנטיבה לגרמניה' לפרלמנט עם 12.6 אחוזים מקולות המצביעים בבחירות ב-2017, והייתה למפלגת הימין הקיצוני הראשונה שזכתה במושבים בבונדסטאג מאז שנות החמישים.
- 9 Naomi Oleary, "Migration anxieties deepen ahead of Dutch elections," Politico, December 27, 2016, <https://www.politico.eu/article/migration-anxieties-deepen-ahead-of-dutch-elections-refugees-geert-wilders/>
- 10 Eugenio Salvati, "The Five Star movement in the European Parliament. A real Eurosceptic party?" ECPR, October 10, 2016, <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=29527&EventID=95>
- 11 "Immigration and Euroscepticism: the rising storm," *The Guardian*, December 18, 2015, <https://www.theguardian.com/news/datablog/2015/dec/18/immigration-euroscepticism-rising-storm-eu-referendum>
- 12 Alex Balch and Ekaterina Balabanova, "A deadly cocktail? The fusion of Europe and immigration in the UK press," *Critical Discourse Studies*, 14, 2017, pp 236-255.
- 13 אורן נהרי, "ההגירה ניצחה את הכלכלה", **גלובס**, 26 ביוני 2016, <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001134860>

- 14 “How is the migrant crisis dividing EU countries?” BBC, March 4, 2016, <http://www.bbc.com/news/world-europe-24583286>
- 15 “הפרלמנט בדנמרק אישר חוק להחרמת רכוש פליטים”, הארץ, 26 בינואר 2016, <https://www.haaretz.co.il/news/world/europe/.premium-1.2831523>
- 16 מיכאל פרל, “גל ההגירה משנה את פניה של אירופה: האם האיחוד יתפצל?”, כלכליסט, 6 בספטמבר, 2015, <https://www.calcalist.co.il/world/articles/0,7340,L-3668676,00.html>
- 17 פטריק ליונס, “האמנות והתקנות העומדות בסכנה בעקבות שטף הפליטים לאירופה”, הארץ, 22 בספטמבר 2015, <https://www.haaretz.co.il/news/whatis/.premium-1.2736420>
- 18 נעמי אולרי, “האיחוד האירופי יציג תוכנית לחלוקת הפליטים בין המדינות”, NRG, 11 במאי, 2015, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/694/019.html>
- 19 Nicholas Hirst, “Hungarian justice minister: ECJ decision ‘very worrying for the future’”, Politico, September 9, 2017, <https://www.politico.eu/article/europe-refugees-hungarian-justice-minister-ecj-decision-very-worrying-for-the-future/>
- 20 Andrew Byrne, “EU’s top court dismisses Hungary and Slovakia refugee complaint”, *Financial Times*, September 6, 2017, <https://www.ft.com/content/9116ebbc-92de-11e7-bdfa-eda243196c2c>
- 21 Zoie O’Brien, “Battle in the bloc: Brussels goes head to head with Hungary over migration”, *Daily Express*, December 10, 2017, <https://www.express.co.uk/news/world/890588/Brussels-Hungary-court-case-over-migration-ECJ>
- 22 “Why is EU struggling with migrants and asylum?” BBC, March 3, 2016, <http://www.bbc.com/news/world-europe-24583286>
- 23 “האיחוד האירופי ישלם לטורקיה 6 מיליארד אירו על הפליטים”, כלכליסט, 19 במרץ 2016, <https://www.calcalist.co.il/world/articles/0,7340,L-3683878,00.html>
- 24 אליזבת צורקוב, “החיים במלכוד: פליטים סורים בטורקיה”, הפורום לחשיבה אזונית, 20 ביוני 2017.
- 25 Michael Brendan Dougherty, “On Migration, Europe Is Admitting the Truth to Itself,” *National Review*, June 27, 2017, <http://www.nationalreview.com/article/448997/europe-immigration-changing-attitudes>